

XXV. évfolyam, 74. szám

Ára 2000 korona

Festőnap 1925. szeptember 27

ESZTERGOM

Megjelenik hetente kétszer: szerda és vasárnap. Előfizetési ára egy hónapra 15.000 K. Helyesre kiküldve postai engedéllyel.

Keresztény politikai és társadalmi lap

Főszerkesztő: Hosszú Károly. Feltétlenül megjelölni kell.

Kéziratok és előfizetések Krensch Lajos útra 31. szám alá küldendők. Előfizetési feltevések a „HUNGÁRIA” közgyűjtésében.

Milyen művészi kép való a faluszövetségi kiállításokra?

A megsértődött művészek nyilatkoznak a „Vöröshajú modell” ügyében

Vettük a következő sorokat:

Igaz Tisztelt Szerkesztő Úr!

B. lapjának f. hó 23.-i számában „Akt a kiállítások” című közleményre alulírottak bátrak vagyunk az alábbi megjegyzést fűzni.

Kiállításunkkal kapcsolatban a közönség egy részének megbotránkoztatásai egyáltalán nem értjük meg. Azon vitatkozásnál sem lehet, hogy az akt, mint tisztán művészi teljesítmény, bármely képzőművészeti kiállításra megállja a helyét. E szempontok figyelembevételével, a rendezőség az ügyben való előzetes informálás után kiállítottak akt-jainkat, amelyeket az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Bizottság testetített, amely határozatát még úgy a Vallás- és Köznevelési Minisztérium

ellenőrzése és felügyelete alatt áll, mint az ország bármely más iskolája. Nem tudatosított tehát fel, hogy a Vallás- és Köznevelési Minisztérium egy. az ellenőrzés alatt álló intézet felai közzétett megírás a perszográfia személyes termékeit és azoknak terjesztését. Az sem vitatható, hogy a Szépművészeti Múzeum az Ely aljas tendenciákkal teljesen melet. Aktok pedig ott is vannak nagy számban. Mégis, jóformán nem mők el nap, hogy Székely, vagy vidéki iskolák szerzői fő- és leány-övéndőiket ne időzőnek a kultúra eme templomában. Ilyenkor azonban a vezető tanító, vagy tanár tevékenység mők, hogy az ifjúság figyelmét az aktban rejtő művészi szépség és nem pedig az erotika irányítsa.

Nem akarunk azokra a sajnálatos és

kinos epizódokra rámutatni, amelyek a mi kiállításunkkal kapcsolatban történtek, csak azt jegyeztük meg, hogy ami helytálló az erre előadásban hívatott intézetnek felai közzétett, az ugyancsak az abszolút tisztaságban jelenhetik meg itt is. Alulírottak tehát eme álláspontra helyezkedve és teljesen egyetértve, a jogtalan beavatkozás megtörténte után az összes kiállított képeinket bevezették.

Esztergom, 1925. szept. 24.

Dr. Földi István s. k., Fircsok János s. k.

A fent előadottak alapján az alábbihoz említkoztunk:

Gönczly Mihály s. k. módjában, Fuchs Hajnal s. k., Bayer Ágost s. k., Kissinger Ferenc s. k.

A levelet leközölték, de ennek da-

Bárdos István

KÉPZŐMŰVÉSZEK A XIX–XXI. SZÁZADI ESZTERGOMBAN

**„... A JELENEN MŰLIK, HOGY MIT MONDJON RÓLA
EGYKOR MAJD A JÖVENDŐ.”¹**

Előzmények

A történelmi Magyarország képzőművészeti oktatási intézményei, képzőművészeti közgyűjteményei, egyszóval képzőművészeti közlélete az 1867-es kiegyezést követő polgárosulás eredményeként indultak fejlődésnek. A térség művészei többnyire az 1871-ben létrehozott budapesti Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezdeből (az 1900-as évek elejétől névváltozással: Magyar Királyi Országos Mintarajziskola és Rajztanárképző) indultak, majd Bécs, München, Párizs akadémiáin folytatott tanulmányaikat követően váltak művésszé. A térség lassan formálódó hivatásos és amatőr művészeti életének máig meghatározó települései a Duna bal partján Komárom, a jobb partján Esztergom lettek. Sajátos módon ezt a szerepkörüket az országhatárokon és közigazgatási rangjukban bekövetkezett történelmi léptékű változások ellenére mindmáig megőrizték.

A boldog békeidőkben és az első világháború éveitől kezdve Esztergom vármegye képzőművészeti életében, az Esztergomban és vonzásokörzetében polgári alapokra épülő képzőművészeti élet és a kapcsolódó polgári mecenatúra kialakulásában meghatározó szerepet játszott az 1837-ben alakult Széchenyi Kaszinó.

A XIX. század végén Párkányban Istvánffy Elemér és Rainerné Istvánffy Gabriella foglalkozott képzőművészeti alkotó munkával. 1899-ben mindketten szerepeltek Esztergomban, az első Kaszinói Amatőr-művész Kiállításon. A kiállításon látható „246 darab kiállított tárgy között a festészet terén komolyabb műveket állítottak ki [...] Rainerné Istvánffy Gabriella [...] és Einczinger Ferenc [...]”² Istvánffy Gabriella később, 1903–1905 között a Mintarajziskolában

tanult. Mesterei Neogrády Antal, Hegedűs László, Zemplényi Tivadar voltak.

A Kaszinóban sikeresen lezajlott első kiállítást követően Einczinger Ferenc aktív szervező munkájának eredményeként 1905-ben megnyílt a Kaszinó második amatőr művészeti kiállítása, amelyen rajzolók, festők, szobrászok, fafaragók, porcelán-majolikafestők, műhírnökök és fotografálók jelentkeztek alkotásaikkal. A nagyszámú kiállító között ott volt többek között az akkor már akadémiai végzettségű Rainerné Istvánffy Gabriella – ekkortól rendszeres résztvevője a Nemzeti Szalonban, a Műcsarnokban és a Művészházban rendezett kiállításoknak –, az esztergomiak közül pedig mások mellett Einczinger Ferenc, aki később szintén jelentős szereplője lett a város művészeti életének.³

A Duna jobb partján fekvő Helembán ez idő tájt telepedett le Bánsághi Vince, aki művészeti tanulmányait 1904-ben a budapesti Mintarajziskolában, majd a Székely Bertalan és Lotz Károly nyomdokain művésszé érett Vajda Zsigmond műtermében kezdte. Később Zemplényi Tivadar, illetve Ferenczy Károly műtermeiben képezte magát. 1911–1912-ben egy évet töltött a párizsi Julian Akadémián, ahol Henry Royer és Marcel-André Baschet voltak a mesterei. Bánsághi ekkortól már állandó résztvevője a Műcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításainak. Képeit bemutatták Münchenben is.

A sikeres kaszinói tárlatokat egyéni kiállítások sora követte. A teljesség igénye nélkül említjük 1906-ból Klómann Nándor, 1908-ból Burchard-Bélavári István (a Pozsonyi Képzőművészet Társulat igazgatója), 1910-ből és 1913-ból Rainerné Istvánffy Gabriella kiállításait.⁴

Ezzel, alig több mint egy évtized alatt ismertté váltak a művészi ambíciókkal megáldott személyek, létrejöttek a kiállítási terek, kialakult a kortárs műalkotások iránt érdeklődő mecénási szerepet vállaló közönség, kiválasztódtak a művészeti életet szervező egyéniségek. Ezek és a gimnáziumok, a tanítóképző együttes jelenlétükkel olyan kiváló művésztanárokat vonzottak a városba, mint Királyfalvi Kraft Károly, aki 1914–1918 között művészeti szabadiskolát működtetett a városban. Tehetséges diákjaként tartotta számon a Szent Benedek-rendi Szent István Főgimnázium tanulóját, Simonyi Lajost, aki itteni érettségijét követően Prágában, Pozsonyban és Eperjesen fejezte be képzőművészeti tanulmányait.

Az Esztergomban felpezsdült képzőművészeti élet sodrásában egyre többen folytattak tanulmányokat a képzőművészeti akadémián. Bajor Ágost, Pirchala Imre, Einczinger Ferenc, Tipary Dezső festőművészek, Hellebrand Béla ötvös és mások gyakori résztvevőivé váltak a fővárosi szalonok kiállításainak.

A város képzőművészeti élete az első világháborút követő két évtizedben (1918–1938)

A művészek az 1920-as évektől, az előző évtizedekben megnyilvánuló érdeklődést is felülmúlva letek otthonra Esztergomban és környékén. Egyre több esztergomi művész tanult vagy került kapcsolatba az 1920-tól Lyka Károly rektorsága alatt működő Magyar Képzőművészeti Főiskolával. Ennek következményeként kedvelté vált az impresszionista stílus, a természet utáni festészet, elvárt gyakorlattá vált a nyári művésztelepeken való részvétel. Esztergomból Bajor Ágost, Hellebrand Béla, Pirchala Imre, Tipary Dezső visszatérő résztvevő lett a fővárosban rendezett kiállításokon. Nevük egyre gyakrabban szerepelt a sajtóban. Mindez természetesen pozitívan hatott vissza a helyi művészeti életre is. Miként Lyka Károly, úgy a helyi közízlés sem favorizálta a modernista irányzatokat. Ennek megfelelően főként a portrékat, tájképeket, csendéleteket és egyházi témákat választó alkotókat kedvelte a közönség. Erre utal az *Esztergom és Vidéke* című lapban 1924-ben megjelent kedveltségi névsor is, amely az ismeretlen amatőr festő Tolnai Tivadarnétól

Einczinger Ferencen, Bajor Ágoston át Vaszary Jánosig ívelt. A meglehetősen vegyes névsorból talán nem véletlenül maradt ki az ekkoriban baloldali kötődései miatt még persona non grata Kernstok Károly, vagy Királyfalvi Kraft Károly neve.⁵ Figyelmet érdemel viszont a névsorban szereplő Jaschik Álmos, aki mintegy a Királyfalvi Kraft Károly által megkezdett szabadoktatási kísérlet folytatásaként 1924-től kezdődően 1932 nyaráig évről évre visszatért Esztergomba iparrajziskolai tanítványával. Újtát a helyi művésztsadalom vezető egyénisége, Einczinger Ferenc egyengette. A Jaschik-vezette művésztelep munkájába bekapcsolódtak a legjobb helyi alkotók is. A fantázia messzire szárnyalt. Reális közelségbe került egy, a Szent Tamás-hegyen működő, Bauhaus mintájú műhely létrehozása. Eszerint Esztergomban „*Nem festőiskoláról van szó, hanem olyan művésztelepről, amelyben kizárólag csak gyakorlati művészet fog érvényesülni. [...] A létesítendő művésztelep, helyesebben művészeti műhelytelep [...] Magában foglalja az építészet, a kereskedelem, grafika, a festészet, a divattervezés, a fa- és textil iparművészeti és gyakorlati szempontból értékes követelményeit.*”⁶ A nagyszabású tervek anyagi hiánya miatt sajnos csak terv maradt. Jaschik 1933-ban már szűkebb pátriájában, Sárospatakon ültette fel tanyáját és ott folytatta az Esztergomban megkezdett oktatási gyakorlatot. A megyeszékhely Esztergom ekkorra képessé vált a nagyobb lélegzetű, megyei hatókörű kiállítások szervezésére és bemutatására is. A Magyarország értékeinek számbavételét szorgalmazó Faluszövetség kiállítás-sorozata 1925-ben érkezett meg Komárom és Esztergom vármegyék székvárosába. E gazdasági és művészeti területeket átfogó komplex kiállításon Hellebrand Béla ötvösművész szervezésében a helyi művészek is bemutatták festményeiket, rajzaikat, szobraikat és fotográfiaikat. A Szent Benedek-rendi Szent István Főgimnázium három földszinti termében bemutatott anyag az esztergomi és Esztergom környéki festők, szobrászok, fotográfusok alkotásaiból állt össze.⁷

Ez volt az első, nagy vihart kavarázó képzőművészeti kiállítás Esztergomban. A művek között szerepelt ifj. Vítál István Vaszary János festészetének hatását

tükröző *Vöröshajú akt* című alkotása, amelyet pornográfia vádjával illettek, illetve vetettek le a falról. A kiállítók közül Pirchala Imre, ifj. Vitál István, Ölveczky Mihály, Fuchs Hajnalka, Bajor Ágost és Einczinger Ferenc sajtónyilatkozatban jelezték tiltakozásukat, melyet azzal erősítettek meg, hogy műveiket elvették a kiállításról.⁸

A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság megalakulása és működése

A szellemi élet megerősödése jegyében 1926-ban megalakult a Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság, melynek képzőművész tagjai önálló szakosztályt alkotva a december 12-én tartott éves közgyűléshez kapcsolódóan a Katolikus Legényegylet nagytermében megtartották bemutatkozó kiállításukat. Ezen Jaschik Álmos, Einczinger Ferenc, Bajor Ágost, Hidegh Béla, Keplingerné Bach Gizella, Maksay Nelly, Hessky Iván, Nyergesi (Maul) János, Magyarász Imre, Pirchala Imre, ifj. Vitál István, Holló Kornél és Hellebrand Béla jelentkeztek alkotásaikkal.⁹ Az általuk képviselt minőséget jelzi, hogy közülük többen kaptak helyet a Budapesten rendezett országos és külhoni kiállításokon is. Einczinger Ferenc, akit tagjai közé fogadott a Képzőművészek Új Társasága, 1928-ban az Ernst Múzeumban, 1929-ben egy hannoveri galériában jelentkezett önálló kiállítással.

A következő jelentős kiállításra 1928. november 11-én került sor, amikor Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás védnöksége alatt a Legényegylet nagytermében megnyílt a II. Országos Egyházművészeti Kiállítás. Ezen, a Balassa Társaság néhány tagjával együtt húsz képzőművész szerepelt alkotásaival.¹⁰ A képzőművészek jelenléte kihatott az iskolákban folyó művészeti oktatás színvonalára is. 1932-ben az Érseki Tanítóképzőben sikeres kiállítást rendezett tanítványainak alkotásaiból Hidegh Béla rajztanár. Nem maradt ki a sorból a 75 éves jubileumát ünneplő reáliskola sem. Ott Háber János rajztanár növendékeinek – Király Erzsébet, Kiss Kálmán, Koller Sándor, Raymann János, Salzinger Emil és a tehetséges Puxbaum Jenő – alkotásai voltak láthatók. E kiállításhoz kapcsolódva, külön teremben jelentkezett Bajor Ágost, ifj. Toldy János, Mór József

(Dorog), ifj. Vitál István, Kührner Imre, Kuhn Pál és Einczinger Ferenc.

A kiállítások sora a Gömbös Gyula által 1934-ben meghirdetett Nemzeti Munkahét keretébe illesztett Nagyboldogasszony hetében szervezett bemutatóval folytatódott. A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság Művészeti Osztályát arany, másokat ezüst- és bronzéremmel tüntették ki a rendezők.

Országos szempontból is jelentős eseményt fogadott magába a Széchenyi Kaszinó díszterme, ahol 1934. október 7-én nyílt meg a budapesti Tamás Galéria modern képzőművészeti kiállítása. Az igényesen válogatott, és innen országos körútra induló anyagban jeles művészek alkotásaival találkozhatott a közönség.¹¹

A hivatalos város ebben az időszakban az 1938. évi kettős Szent Év programjára készült, s a Szent István halálának 900. évfordulójához kapcsolódó Szent István-év és az Eucharisztikus Kongresszus rendezvényeinek megszervezésére összpontosította energiáit. E nagyszabású ünnepségsorozat műemléki és képzőművészeti hozadéka a királyi vár feltárt részének átadása, Dózsa Farkas András szobrászművész *Balassa Bálint* bronz szobrának és Antal Károly szobrászművész *Szent István* domborművének a felavatása volt.

A város fotóművészete szempontjából fontos eseményként rögzíthető az, hogy 1937-ben Martsa Alajos megnyitotta műtermét, amely fokozatosan a művészeti élet egyik központjává vált.

A Felvidék visszacsatolása, a második világháború évei (1938–1945)

Az első bécsi döntéssel visszacsatolt Dél-Felvidék képzőművészei számára azonnal kínálkozott a lehetőség a budapesti és a közeli városok intézményeivel, szervezeteivel, szakmai egyesületeivel korábban létezett kapcsolatok újraépítésére.

Esztergom számára kiemelkedő jelentősége volt annak, hogy a város ismét a visszaállt történelmi Esztergom vármegye székhelye lett. Újra támogatókra és közönségre találtak a párkányi járásban alkotó képzőművészek. Bánsághi Vince 1939 és 1943 között Budapesten és Esztergomban állított ki. A Keresztény Múzeum megrendelésére elkészí-

tette dr. Hamvas József kanonok (Esztergom, 1941); dr. Mertán János kanonok (Esztergom, 1941); dr. Szokolay Antal kanonok (Esztergom, 1941) portréit. Ezek ma a Bazilika sekrestyéjében találhatóak.

Barta Gyula alapiskolai és gimnáziumi tanulmányait Esztergomban, a Szent Imre Reálgimnáziumban végezte. Itt az 1937 és 1942 között rajztanárként működő Szövényi Lux Géza tanítványa volt. Művészeti tanulmányait 1941–1942-ben Budapesten – a Rudnay tanítvány – Gallé Tibor képzőművészeti iskolájában kezdte. 1942-ben Szövényi Lux Géza katedráját Fazzi Hugó okleveles szobrászművész vette át a városi Szent Imre Reálgimnáziumban.¹²

Szlávik Lajos festőművész esztergomi gimnáziumi tanulmányait követően katonaként szolgált a második világháborúban, fogságba esett. Hazatérve a csehországi kitelepítés helyett Párkányban élő szüleivel együtt Magyarországra menekült. Felvételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára, ahol 1945 és 1949 között Szőnyi István volt a mestere.¹³

Ebben az időben már egyre fontosabb szerepet töltött be a város művészeti életében Martsa Alajos fotográfus, akinek műtermében és társaságában olyan jeles alkotók fordultak meg, mint Pirchala Imre, Kollányi Ágoston, Nyergesi János, Csorba Géza, Cserepes István, Bálint Endre, Szűr-Szabó József és Barcsay Jenő.¹⁴

Esztergom képzőművészeti élete a koalíciós időkben (1945–1948)

A város képzőművészeti élete az 1945 és 1949 közötti években, bár őrizte a háború előtti polgári hagyományokat, igen nehéz helyzetbe került. A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság némi életjelt mutatott ugyan, de az egyesületi élet felszámolására irányuló politikai törekvések már éreztették negatív hatásukat.

A korábbi évtizedekben meghatározó szerepet játszó alkotók egy része elköltözött, emigrálni kényszerült, a változó körülmények között megszakadt a kapcsolata a várossal, vagy elhunyt, mint Einczinger Ferenc festőművész és Lepold Antal kanonok. A hazaköltöztek között említhetjük viszont a Budapestről 1947-ben hazatért Bajor Ágost festőművészt. Az itthon maradtak sorában találjuk

Holló Kornél szobrászművész, Hollóné Fuchs Nelly festőművész, Heil-Huba Ferenc festőművész, rajztanárt, Kocsis Lajos rajztanárt, Kocsisné Gelencsér Anna festőművész, rajztanárt, Puxbaum Jenő festőművészt¹⁵ és Martsa Alajos fotográfust.

A megváltozott körülmények között fontos szerepet játszott a város művészeti életének alakulásában Martsa Alajos baráti köre, melynek tagjai – Ferenczy Béni, Csorba Géza, Bálint Endre – gyakori látogatóként tértek vissza Esztergomba. Így jöhetett létre 1948 nyarán a Képzőművészeti Főiskola szobrász tanszakával való együttműködés révén Ferenczy Béni vezetésével az a művésztelep, melynek résztvevői Ferenczy tanítványai, Kiss Sándor, Martsa István és Vigh Tamás szobrászművészek voltak.

Ennek a korszaknak a másik kiemelkedő eseménye az 1848-as forradalom és szabadságharc centenáriumi ünnepségsorozata volt. Ennek kapcsán Bajor Ágost, Holló Kornél, ifj. Vitál István, Martsa István kapott megbízást különböző alkotások elkészítésére.

Változások, sajátosságok a Rákosi-korszakban és a forradalom idején (1949–1955–1956)

A kommunista hatalomátvételt követően, 1949-ben a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége létrejöttével átalakult a képzőművészeti élet belső szervezeti rendje is. Ennek következményeként határozottan elvált egymástól a szövetség által tömörített hivatásos alkotók és a kultúrotthonokban működő amatőr képzőművészek világa. A Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaságot megszüntették. A városban élő művészek nem azonosultak a szocialista realizmus stílusával, nem lettek tagjai az újonnan létrehozott Szövetségnek. A másik, a kortárs képzőművészetet alapvetően befolyásoló változás Esztergom esetében a múzeumok 1948-ban bekövetkezett államosításához kapcsolódik. Az államosítás következményeként e vonatkozásban nem elhanyagolható szerepet kapott a minisztériumi hatáskörbe került Balassa Bálint Múzeum és a vele közös igazgatásban működő Keresztény Múzeum.

Az értékes gyűjteményeket őrző intézményekhez művészettörténetesek érkeztek a városba. Az egyesített

múzeumok élére Zolnay László régész-művészettörténészt nevezték ki igazgatónak. A Keresztény Múzeum korábban egyedüli művészettörténész, Prokoponné dr. Stengl Mariann mellé 1952–1953-ban csatlakozott Mucsi András és felesége, M. Várhelyi Vanda művészettörténész. Később, 1955-ben csatlakozott hozzájuk Mojzer Miklós művészettörténész és két restaurátor, Varga Dezső és Eszlári Éva. Pedagógusként a városba költözött Dévényi Iván, és orvosként dr. Völgyessy Ferenc, mindketten jeles műgyűjtők.

A fentebb már említett képzőművészek mellé újak – Andrászkó István, Robitsné Csiszár Margit – érkeztek Esztergomba. Ily módon a városban alkotó képzőművészek mögött kortárs művészekkel is foglalkozó múzeum, abban dolgozó kitűnő művészettörténészek sorakoztak fel. Ezzel a szakmai háttérrel olyan rangos kiállítások sora valósult meg, mint például a Szinyei Merse Pál, Ferenczy Károly, Csontváry Kosztká Tivadar, Rippl-Rónai József, Egyri József, Gulácsy Lajos, és az alföldi mesterek jelentős műveivel büszkélkedő Völgyessy-gyűjtemény (1953, 1954) bemutatása, Szőnyi István, Nyergesi János, Gadányi Jenő (1954 és 1955), Dobroszláv Lajos festőművész, Nagy János szobrászművész önálló kiállításai. A csúcst a Európai Iskola hét képviselőjének – Vajda Lajos, Korniss Dezső, Rozsda Endre, Barta Lajos, Jakovits József, Anna Margit, Bálint Endre – 1956. október 7-én Bálint Endre által megnyitott kiállítása jelentette.¹⁶

Az esztergomi és a városhoz kötődő képzőművészek 1955-ben rendezték meg 1945 utáni első közös kiállításukat, amelyen Nyergesi János, Bajor Ágost, ifj. Vitál István, Pirchala Imre, Szalai Zoltán, Heil-Huba Ferenc, Pongrácz Sarolta, Kocsisné Gerencsér Anna, Hollóné Fuchs Nelly, Kaszásné Környey Erzsébet, Czóbel Béla, Robitsné Csiszár Margit, Paczoly Imre, Pánczél Béla, Andrászkó István, Kocsis Lajos, Divéki Jolán, Holló Kornél szerepelt alkotásaival.¹⁷

E kiállítás révén 1955. november elején lehetővé vált az esztergomi képzőművészek számára, hogy egy frissen megjelent kormányhatározat alapján „a képzőművészeti és az iparművészeti művek alkotásának elősegítése céljából a képzőművészek

és iparművészek önkéntes társulás alapján képzőművészeti, illetőleg iparművészeti alkotóközösségekbe” tömörüljenek.¹⁸ Esztergom szempontjából igen fontos volt az is, hogy az ily módon létrehozott Esztergomi Képzőművészek Alkotóközössége nem a megyei tanács, hanem a Képzőművészeti Alap felügyelete alatt működött. A Bajor Ágost, Heil-Huba Ferenc és Pánczél Béla vezetésével működő alkotóközösség „feladata a művészi ízlés fejlesztése, magas színvonalú, értékes alkotások létrehozása és forgalomba hozatala a közületek és egyéni vásárlók körében.”¹⁹

Változások 1957 és 1967 között

Az esztergomi és a városhoz kötődő képzőművészek 1955-ös csoportos kiállításának részvevői közül Bajor Ágost és Nyergesi János vett részt az 1957-ben megrendezett Komárom megyei Tavasi, illetőleg Őszi Tárlatokon. Az esztergomi részvevők száma fokozatosan növekedett az évek során.²⁰

A Tanítóképző Intézet 1959-ben Felsőfokú Tanítóképző Intézzé vált. Ennek kapcsán a korábban ott tanító Kocsisné Gerencsér Anna mellé újabb festőművész tanárok érkeztek Kaposi Antal, Környey László, Végvári I. János és Vincze László személyében.²¹ A művészeti írók sorát Bodri Ferenc gazdagította 1962-ben történt esztergomi letelepedésével. Az Esztergomi Képzőművészek Alkotóközössége által megkezdett munkát az 1958 tavaszán Zolnay László elnöki és Dévényi Iván titkári működésével megalakult Képzőművészet Barátainak Köre folytatta.²²

A Balassa Bálint Múzeum az 1961-ben rendezett esztergomi festők második csoportos kiállításának befogadásával vált képzőművészeti kiállítások színhelyévé. Ez alkalommal Kocsisné Gerencsér Anna, Borbély György, Pongrácz Sarolta, Pirchala Imre, Kaposi Antal, Kaposi Endre, Radácsy Antal dr., Kocsis Lajos, Seres Béla, Végvári I. János, Vincze László, Andrászkó István, Pánczél Béla, Martsa István és Czuczay József műveivel találkozhatott a közönség.²³ Ezt öt évvel később, 1966-ban követte az esztergomi képzőművészek harmadik városi tárlata, amelyen Andrászkó István, Kaposi Antal, Kaposi Endre, Környey László, Prunkl János, Süttő Ferenc,

Szentessy László és Tamási Lajos jelentkezett alkotásaival.²⁴ Ennek a kiállításnak a megnyitója után lezajlott beszélgetésen fogalmazta meg Kaposi Endre festőművész, Süttő Ferenc keramikus és Szentessy László grafikusművész „egy fiatalokból álló művészcsoporthoz megalakulásának tervét és szükségességét.”²⁵

Az Esztergomban és környékén élő képző- és iparművészek törekvései 1968–1990²⁶

A városi képzőművészeti élet élénkülésének jeleként a Komárom Megyei Tervezőiroda székházában 1968-ban megkezdte és 1982-ig folytatta működését a fiatal képző- és iparművészeket – Barcsai Tibor, Kaposi Endre, Prunkl János festőművészeket, Bárdos Annamária, Süttő Ferenc keramikusokat, Szentessy László grafikusművészt, Kókay Krisztina textiltervező iparművészt, valamint Székely Ildikó ötvösművészt – magába foglaló Esztergomi Ifjúsági Művészek Sigillum Csoportja.²⁷ Az alkotócsoporthoz 1968-ban rendezett első kiállításának a Városi Könyvtár, folytatásként 1970-ben a Dobó Katalin Gimnázium, majd Visegrád és Bábolna, 1972-ben Tata, 1974-ben pedig Esztergomban a Zodiákus Klub adott otthont.

Az esztergomi képzőművészek közül Végvári I. János tagja lett a Tata központtal 1971 és 1976 között működő JEL csoportnak (Brém Ferenc, Kerti Károly, Kóthay Ernő, Krajcsirovits Henrik)²⁸, Kaposi Endre pedig Bánfi Józseffel, Zábó Kornállal, Papp Alberttel és Freund Sándorral ugyanebben az időben létrehozta az Oroszlány központtal működő ÖTÖK művészcsoporthoz.²⁹

A megye képzőművészeti életébe egyre jobban bekapcsolódó esztergomi képzőművészek – Andrászkó István, Bangó Miklós, Barcsai Tibor, Bárdos Annamária, Jung András, Kaposi Endre, Kákonyi Asztrik OFM, Kocsisné Gerencsér Anna, Kollár György, Környey László, Mudrák Béla, Prunkl János, Robitsné Csiszár Margit, Süttő Ferenc, Szentessy László, Székely Gábor, Székely Ildikó, Székely Sándor, Tamási Lajos, Varga Dezső, Végvári I. János és Vincze László – 1972-ben a Városháza dísztermében rendeztek 57 alkotást magába foglaló közös tárlatot.³⁰ Egy esztendővel később, a város fennállása

millenniumi rendezvényeinek keretében Andrászkó István, Barcsai Tibor, Bárdos Annamária, Kaposi Endre, Kántor János, Kocsisné Gerencsér Anna, Kókay Krisztina, Kollár György, Prunkl János, Süttő Ferenc, Szentessy László, Székely Gábor, Székely Ildikó és Vincze László részvételével nyílt meg a Zodiákus Klubban az *Esztergomi Képzőművészek Jubileumi Kiállítása*. A kiállító művészek a tárlat katalógusában ekként fogalmazták meg a város iránt elkötelezettségüket: „*Korban, lehetőségek dolgában és bizonyára képességek tekintetében sem vagyunk egyformák, de abban igen, hogy a város, változó, gazdagodó élete formálja emberi karakterünket és művészi szemléletünket, hogy az itt megélt küzdelmes esztendő emlékei nyernek tárgyiasulást munkáinkban, melyekkel most tisztelgünk az Esztergomra köszöntő új évezred előtt.*”³¹ A városi tárlatok sora ezt követően az Esztergomi Vármúzeum Rondella Galériájában 1989-ig folytatódott, biennálé-rendszerben. A 10. jubileumi, egyben utolsó Esztergomi Tárlaton Andrászkó István, Barcsai Tibor, Kollár György, Szabó István, Vertel József, Végvári I. János és Vincze László művei szerepeltek.³² A Tanítóképző Intézet művész-tanárai 1976-tól – amikor Kaposi Endre, Krajcsirovits Henrik, Prunkl János és Végvári I. János mutatkozott be – visszatérően jelentkeztek munkáikkal az intézményben rendezett kiállításokon.³³

A képzőművészek alkotói feltételei közül folyamatosan hiányzott egy kortárs kiállítások rendezésére alkalmas galéria, egy grafikai műhely, de nem volt művészeknek átadható műterem sem. E három tényező közül a műterem vonatkozásában sikerült előre lépni. 1983 első felében elkészült négy műterem, amelynek eredményeként megfelelő feltételeket biztosítottak Andrászkó István, Kollár György, Végvári I. János festőművészek és Balla András fotográfus számára.³⁴ A városközpontban további nagyméretű lakások kialakításával részben megoldódtak Kaposi Endre és Vincze László műteremgondjai is.

A Labor MIM Alkotócsoporthoz szervezeti változások

A város legjelentősebb mecénási hagyományokkal rendelkező gyára, a Labor Műszeripari Művek 1980

tavasán létrehozta és 1989-ig működtette a Labor MIM alkotócsoportját. Zetevője Kollár György, egyben a Városi Képzőművész Kör vezetője volt. Az alkotócsoport tagságát hivatásos és amatőr képző-, ipar- és fotóművészek, filmesek – Árvai Ferenc, Balla András, Barcsai Tibor, Bartha Árpád, Bencze László, Bognár Géza, Dobler Károly, Erdélyi János György, Herczeg Márton, Jászai Sándor, Juhász Ferenc, Karácsony Tamás, Kazanlár Emil Ámin, Kántor János, Kollár György, Kollár István, Kreivich Gyula, Kund Ferenc, Lábik János, Mudrák Attila, Mujdricza Ferenc, Nagy Gábor Mihály, Olejnyik Ágnes, Rékai György, Simon Kata, Simonyi Zita, Sipeki Gyula, Szabó Ferenc, Szilágyi László, Tamási Péter, Végvári I. János, Villányi Zsolt – adták.³⁵ Az 1980-as évek végének megújulásra inspiráló, reformokat igénylő légköre áthatotta a képző- és iparművészek világát is. 1987-ben tizenöt Esztergomban és közvetlen környékén élő képző- és iparművész, továbbá egy restaurátorművész volt tagja a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének, illetve a Művészeti Alapnak.³⁶ Ez az év már komoly társadalmi változásokat hozott az MKISZ működésében. A Győr központú MKISZ Észak-dunántúli Területi Szervezetéhez tartozó MKISZ Komárom Megyei Szervezete művészeti titkára Kollár György, ügyvezető titkára Szabó Judit lett. Ezzel Esztergom sok évtized után ismét rangjához méltó szerepet töltött be a megye művészeti életében. Az *Új Forrás* folyóirat képzőművészeti rovatának szerkesztője, Wehner Tibor lehetőséget adott az esztergomi szövetségi és alap-tagok műveinek bemutatására a lapban. Az esztendő másik reményteljes eseménye a Képcsarnok Vállalat kezdeményezése volt, miszerint Esztergomban is – több vidéki nagyvároshoz hasonlóan – galériát szerettek volna működtetni. Kereskedelmi partnerként az UNIKER Kereskedelmi Vállalattal közösen kortárs képzőművészeti galéria nyílt a Széchenyi téren. Sajnos a kezdeményezés nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mivel a kereskedelmi vállalat számára az üzlet nem biztosította a várt profitot, így művészeti profilja rövid idő után megszűnt.

Az ország ezekben az években reformok lázában égett. Valamennyi szervezet, így a művészeti szervezetek is

működésük demokratikusabbá tételére, tagjai aktivitásának fokozására törekedett. E folyamat részeseként az MKISZ is létrehozta Reform Bizottságát, amely javaslatot tett az alapszabály módosítására. Ezt a tervezetet véleményezésre megküldte az MKISZ Komárom Megyei Szervezetének is. A dokumentumot 1988. december 5-én Esztergomban, Kollár György műtermében egy e célra összehívott kerekasztal megbeszélésen vitatták meg a megyében élő szövetségi tagok.³⁷ Az alapszabály módosítási koncepciójához kapcsolódva, más megyéket megelőzve ötagú vezetőséget választott az MKISZ Komárom Megyei Szervezete.³⁸ Kollár György művészeti titkár vezetésével aktív és eredményes tevékenységet végeztek. Számon tartották és évente összesítették a tagság egyéni és csoportos kiállításait. Ezeket az összesítéseket a Virág Jenő megyei művészeti fűelőadó által szerkesztett *Művészeti Műhely* őrizte meg az utókornak. A vezetőség részt vett a balatonvilágosi művészetalálkozók programjainak kialakításában, szervezője volt többek között a Komárom megyei képző-, ipar- és fotóművészek Tavaszi Tárlatainak és a III. Észak-dunántúli Tárlatnak. Esztergomban, a Vármúzeum Rondella Galériájában igen sok értékes kortárs képzőművészeti kiállítás jött létre Kollár György művészeti titkár kezdeményezésére.

Az elnökség mandátuma 1990. március 13-án lejárt. A közgyűlés a „Komárom-Esztergom Megyei Szervezetet megszüntnek nyilvánította”.³⁹ Az Esztergomban élő szövetségi- és alaptagok Kollár György vezetésével ekkor már saját – a városban és környékén élő művészekből álló – csoport létrehozásán gondolkodtak. Terveik szerint 1990. április 9-én tartotta volna alakuló ülését az „Esztergomi Művészeti Egyesület”. Végül erre nem került sor. Ezt követően a megszűnt MKISZ Komárom Megyei Szervezetének korábbi vezetői újabb kísérletet tettek az esztergomi és a város környékén élő művészek összefogására. Ez alkalommal tíz szövetségi- és alap-tag, továbbá Szabó Judit ügyvezető és dr. Kolumbán György jogtanácsos részvételével kívánták megalakítani az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságát, melyhez kapcsolódott volna a szintén létrehozásra kerülő Esztergomi Művészeti Alapítvány.⁴⁰ A társaság

alapszabályát és az alapító okiratot dr. Kolumbán György jogtanácsos készítette el. Az alakuló közgyűlés időpontját 1990. április 26-án 17 óra tűzték ki. Ennek napirendjén az alapdokumentumok elfogadása és a társaság nevének véglegesítése szerepelt. Végül határozatképtelenség miatt ez a közgyűlés is elmaradt.⁴¹ Így az Esztergomban és a környékén élő művészeket összefogó szervezet létrehozása az 1990. évi rendszerváltást követő időszakra maradt.

A Céh megalakulása

Az esztergomi művészek az új helyzetre két irányban keresték a megoldást. Egyik lehetőségként egy, a művészeket támogató alapítvány, a másik egy képzőművészeket tömörítő civil szervezet létrehozása volt. A kettő közül az utóbbi – melynek Balla András fotográfus volt a kezdeményezője és szervezője – maradt életképes. Balla András 1991. március 25-én kelt körlevelében a városban élő képző-, ipar- és fotóművészek meghatározott körét megbeszélésre hívta a Keresztény Múzeumba. Az április 11-én 16 órára hirdetett találkozó tárgya az *Esztergomi Művészek Céhe* érdekképviselői szervezetének alakuló ülése volt. A levél szerint a megalakításra kerülő Céh „*várja mindazokat a rendszeresen kiállító művészeket, akik magukat esztergominak vallják, szívesen tevékenykednek e város kulturális-művészeti életéért. Előfeltétel: tagság valamely országos művészeti szövetségben vagy az alapban*”.⁴² Végül 1991. szeptember 13-án a Szabadidő Központban – Andrászkó István, Barcsai Tibor, Furlán Ferenc, Kaposi Endre, Kollár György, Végvári I. János és Wieszt József festőművészek, Földes Vilmos, Szentessy László és Vertel József grafikusművészek, Kókay Krisztina grafikus- és textilművész, Morvai László grafikus- és tűzzománc művész, Bárdos Annamária keramikus, Székely Ildikó ötvösművész, Balla András, Mudrák Attila, Vass Kálmán fotográfusok, valamint Mucsi András művészettörténész részvételével – létrejött az *Esztergomi Képző-, Ipar-, és Fotóművészek Céhe*, rövid nevén *Esztergomi Művészek Céhe*.⁴³ Ezzel 2007-ig a Szabadidő Központ által rendelkezésre bocsátott helyiségben egy kisebb galériához jutott a Céh tagsága.

A nagyobb helyigényű éves tárlatok helyszínül a Vármúzeum Rondella Galériája, a Duna Múzeum Európai Közép Galériája és esetenként más alkalmi kiállítóterek álltak a Céhbe tömörült művészek rendelkezésére. Ezek egyike sem volt azonban elégséges az Esztergomra és vonzáskörzetére kiterjedő tevékenységből következő feladatok ellátásához, az egyéni és csoportos kiállítások rendezéséhez, cserekiállítások megvalósításához. A galéria hiánya akkor érzékelhető igazán, ha figyelembe vesszük, hogy az elmúlt években Esztergomon kívül a következő helyeken szerepelt csoportos kiállítással a Céh – 1993, 1996 Espoo (Finnország), 1994, 2009 Révkomárom, 1998 Tata, Ács, 1999 Győr, 2000 Visegrád, 2001 Szentendre, 2002 Székesfehérvár, 2003, 2007 Párkány, 2004, 2008, 2016 Budapest, 2005 Szófia (Bulgária), 2007 Pozsony, 2009 Lábatlan, 2010 Dorog, 2012 Nyergesújfalu, 2013 Tatabánya, 2014 Kismaros, 2015 Sávár – ezek a kiállítások szinte minden alkalommal viszonzást igényeltek volna. Feltételek hiányában erre sajnos nem kerülhetett sor.

A Céh alapszabálya szerint feladatának tekintette Esztergom és vidéke művészeti kultúrájának gyarapítását, a város esztétikai értékeinek megőrzését, azok hozzáférhetővé tételét, népszerűsítését. Az alapszabály a következőket rögzítette: „*Mindezek érdekében a Céh vállalkozhat, kiadványokat adhat ki, galériát működtet. A Céh tagja lehet minden képző-, ipar- és fotóművész, aki Esztergomban vagy vonzáskörzetében lakik, ott dolgozik, illetőleg műteremmel rendelkezik, vagy egyéb módon kötődik a városhoz, s aki – azonosulva a Céh céljaival – kész tudása és képességei szerint azok megvalósulásában rendszeresen tevékenyen közreműködni*”.⁴⁴ 2017 évi taglétszáma 31 fő volt. Eddigi működése alatt tagjai közé fogadott 65 alkotót, akik közül tizenheten hunytak el.⁴⁵

A Céh megválasztott vezetőségi tagjai az alábbi személyek lettek: – elnök: Mucsi András, alelnök: Andrászkó István, titkár: Kaposi Endre, gazdasági vezető Bárdos Annamária. Mucsi András 1994-ben bekövetkezett halálát követően elnökké Andrászkó Istvánt választották, aki ezt a tisztséget jogerősen 2001. május 10-ig töltötte be. Utódjának Wieszt

Józsefet választotta meg a tagság. Az alelnöki pozíciót, mely később megszűnt, nem töltötték be. A titkári posztra Turányi Sándort, a gazdasági vezető tisztségére pedig a leköszönt Bárdos Annamária helyére Szabó Juditot választották meg. A 2006. decemberi közgyűlésen leköszönt Wieszt József. Utódja Bánhid László, a titkár Istvánffy Miklós lett. Bánhid László elnöki ténykedését követően Kaposi

Endre vette át a Céh vezetését, majd a 2016. évi decemberi közgyűlésen a titkár és a gazdaságvezető személyében nem, a visszavonuló elnök személyében viszont történt változás. A visszavonuló Kaposi Endrétől ismét Bánhid László vette át az elnöki teendőket. A titkári posztot a leköszönt Istvánffy Miklóstól Szabó Judit vette át, akinek helyére Radócz Balázs fotográfust választotta meg a tagság.

Legyzetek

- 1 Lyka Károly: Ami nincs, de lehetne. *Esztergom és Vidéke* 1929. december 25.
- 2 Etter Jenő: *A Széchenyi Kaszinó száz esztendeje (1837–1937)*. Esztergom, 1938. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája. 75–76.
- 3 Séta az Amatőr kiállításon I-II. *Esztergom és Vidéke* 1905. november 5. és 9.
- 4 Bárdos István: Az Esztergomi Balassa Bálint Társaság működése 1926–1948. In: Leel-Őssy Lóránt – Bárdos István szerk.: *Az Esztergomi Balassa Bálint Társaság története és részletek a költő életéből. Esztergom Évlapjai Balassa jubileumi kötete*. Esztergom, 2005.
- 5 Anonymus: Művészek Esztergomban. *Esztergom és Vidéke* 1924. szeptember 28.
- 6 A Bauhaus mintájára Jaschik Álmos művésztanár a Szenttamáson művésztelepet fog létesíteni. *Esztergom és Vidéke* 1929. 50.
- 7 Séta a kiállításon. *Esztergom* 1925. 74. A kiállítók: Albrecht Ferenc (fényképész), Koszkol Jenő, Hidegh Béla, Bajor Ágost, Einczinger Ferenc (festők), Hellebrand Béla (öntvös), Ganczer Ferenc (fafaragó), Berényi Zoltánné (szőnyegszövő), Matus Gyuláné (kézimunkák), Burián Erzsébet, ifj. Vitál István, Fuchs Hajnalka, Nagy Ferenc, Pirchala Imre (festők), Szép Béla (szobrász), Klomann Nándor, Szilasi József (festők), Hollósy Sándor (tervajzok), Ölveczky Mihály (festő), Nyergesi (Maul) István (festett palatálak).
- 8 Milyen művészi kép való a faluszövetségi kiállításokra. *Esztergom* 1925. 74.
- 9 Művészeti kiállítás. *Esztergom* 1926. 98.
- 10 Egyházművészeti kiállítás. *Esztergom és Vidéke* 1928. 85. Kiállító művészek: Bajor Ágost, Damkó József, Edvi Illés Ödön, Éder Gyula, Fuchs Hajnalka, Hellebrand Béla, Hende Vince, Hidegh Béla, Holló Kornél, Horvay János, Jaschik Álmos, Kacziány Aladár, Kampis János, Kontuly Béla, Leszevszky György, Nyergesi János, Orbán Antal, Tóth Gyula, Ungváry Sándor, ifj. Vitál István
- 11 A kaszinói művészeti kiállítás megnyitója. *Esztergom* 1934. október 10. A kiállító művészek névsora: Ferenczy Károly, Rippl-Rónai József, Mednyánszky László, Csontváry Kosztka Tivadar, Gulácsy Lajos, Csók István, Rudnay Gyula, Koszta József, Vaszary János, Iványi Grünwald Béla, Fényes Adolf, Kernstok Károly, Egy József, Márfy Ödön, Bernáth Aurél, Berényi Róbert, Derkovits Gyula, Czöbel Béla, Szőnyi István, Kmetty János, Szobotka Imre, Kádár Béla, Aba-Novák Vilmos, Bornemisza Géza, Perrott Csaba Vilmos, Pekáry István, Ferenczy Noémi és Scheiber Hugó.
- 12 Bányai Mátyás: Barta Gyula festőművész, az egykori szentimrés diák. *Esztergom és Vidéke* 2004. január 8.
- 13 Bárdos István: Képzőművészeti élet a Duna jobb és bal partján 1939–1949. *Esztergom és Vidéke* 2014(2)4-8.
- 14 Bárdos István: Képzőművészet, mecenatúra Esztergomban 1919–1945 között. *Limes* 1990(1)33.
- 15 Bárdos István: Képzőművészeti élet a Duna jobb és bal partján 1939–1949. *Esztergom és Vidéke* 2014(2)6.
- 16 Mucsi András: Gadányi Jenő és Esztergom. In: Kaposi Endre (szerk.): *Mucsi András 1929–1994 emlékkönyv*. Esztergom, 2004. 81–102.
- 17 Zolnay László: Az esztergomi képzőművészek első együttes kiállításáról. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955. március 26.
- 18 Hencz Aurél: *A művelődési intézmények és a művelődésgazgatás fejlődése 1945–1961*. Budapest, 1962. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 167.
- 19 Dévényi Iván: Megalakult az esztergomi képzőművészek alkotó közössége. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1955. 89.
- 20 Bárdos István: Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány térségében 1950–(1956)–1967. *Esztergom Évlapjai* 2014(4)5.
- 21 *Tanulmányok és bibliográfia Esztergom felszabadulás utáni történetéből. 1945–1975*. Esztergom, 1979. Esztergom Városi Tanács V.B. 155.
- 22 D. I.: Képzőművészet Barátok Köre Esztergomban. *Komárom Megyei Dolgozók Lapja* 1958. 3.
- 23 Bárdos István: Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány térségében 1950–(1956)–1967. *Esztergom és Vidéke* 2014(4)7

- 24 U.o.
- 25 Mucsi András: Az esztergomi Sigillum csoport. In: Kaposi Endre szerk.: *Mucsi András 1929–1994 emlékkönyv*. Esztergom, 2004. 69.
- 26 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe. 8–12.
- 27 Kaposi Endre: Volt egyszer egy Zodiákus Klub. *Art Limes* 2008(2)/73–75.
- 28 Balogh Kata–Bárdos István (szerk.): *Komárom-Esztergom megye településtörténeti kalauza*. Tatabánya, 1993, Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Pedagógiai Intézet. 346.
- 29 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe. 76.
- 30 *Esztergomi Tárlat 1972*. Esztergom. (Katalógus, bev. Mucsi András.)
- 31 *Esztergomi képzőművészek jubileumi tárlata*. Esztergom, 1973. (Katalógus)
- 32 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1990. évi levelezések dosszié. Beszámoló a MKISZ Komárom Megyei Szervezetének 1989. évi munkájáról, a megyei képzőművészeti élet helyzetéről.
- 33 *A Tanítóképző Intézet képzőművész tanárainak kiállítása*. Esztergom. (Katalógus, bev. Nagy Lajos.)
- 34 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Esztergom műtermei. A művészet és a közélet szolgálatában. *Dolgozók Lapja* 1984. február 25.
- 35 Kiállítás a rondellában. *Dolgozók Lapja*, 1987. június 5.
- 36 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1987. évi levelezések dosszié. Név szerint: Andráskó István, Furlán Ferenc, Kaposi Endre, Kollár György, Novák Lajos, Prunkl János, Szabó István, Végvári I. János, Vincze László festőművészek, Barcsai Tibor és Földes Vilmos grafikusművészek, Bárdos Annamária keramikumművész, Koplányi Éva, Székely Ildikó és Turcsányi Judit iparművészek és Varga Dezső restaurátorművész.
- 37 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1988. évi levelezések dosszié. A MKISZ Komárom Megyei Szervezetének taglétszáma 1988-ban 35 fő volt. Ebből szövetségi tag 11 fő. A megbeszélésen a következők vettek részt: Bodri Ferenc művészeti író, Földes Vilmos és Krajcsirovits Henrik grafikusművészek, Kollár György és Végvári I. János festőművészek, Székely Ildikó ötvösművész, Szabó Judit ügyvezető titkár és meghívottként Virág Jenő, a Komárom Megyei Tanács művészeti főladoja.
- 38 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1988. évi levelezések dosszié. MKISZ Komárom Megyei Szervezete 1988. évi első körlevele 1988. május 16. A vezetőség tagjai: művészeti titkár: Kollár György festőművész, ügyvezető titkár: Szabó Judit restaurátor. Tagok: Krajcsirovits Henrik grafikusművész, Végvári I. János festőművész és Nagy Katalin iparművész.
- 39 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1990. évi levelezések dosszié. A közgyűlés résztvevői a jelenlét ív szerint: Kollár György, Andráskó István, Furlán Ferenc, Végvári I. János, Papp Albert, Krajcsirovits Henrik, Krajcsirovics Éva, Virág Jenő, Wieszt József, B. Hegyi László, Szendőfi Pál, Szentessy László, Nausch Géza, Vertel József, Prunkl János, Barcsai Tibor és további egy művész, akinek az aláírása olvashatatlan.
- 40 Bárdos István: *Huszonöt éves az Esztergomi Művészek Céhe*. Esztergom, 2016. Esztergomi Művészek Céhe, 8. 18. lábjegyzet. Az Esztergomi Képző- és Iparművészek Társaságának iratai, 1990. évi levelezések dosszié. Az alapító tagok névsora: Andráskó István, Kollár György és Krajcsirovics Éva festőművészek, Barcsai Tibor, Földes Vilmos, Furlán Ferenc, Szentessy László, Vertel József és Wieszt József grafikusművészek, Bárdos Annamária keramikumművész, Szabó Judit restaurátor (ügyvezető), és dr. Kolumbán György jogtanácsos.
- 41 Szabó Judit szíves közlése.
- 42 Esztergomi Művészek Céhe irattára (továbbiakban EMC irattára), 1991: Balla András levele Kaposi Endrének 1991. március 25.
- 43 EMC irattára, jegyzőkönyv az 1991. szeptember 13-án tartott alakuló ülésről.
- 44 EMC irattára, jegyzőkönyv az 1991. szeptember 13-án tartott alakuló ülésről.
- 45 Az elhunytak névsora: Andráskó István (1935–2013) festőművész, Furlán Ferenc (1935–1998) grafikus-, festőművész, Gerstner István dr. (1939–2016) festő-, grafikusművész, Kaposi Endre (1939–2017) festő-, grafikusművész, Kollár György (1950–1992) festőművész, Kund Ferenc (1943–2002) építész, Monvai László (1947–2004) grafikus-, festő-, tűzzománcművész, Mucsi András (1929–1994) művészettörténész, Sipeki Gyula (1945–2013) fotográfus, Szabó István (1927–2001) festőművész, Tímár Zsuzsa (1951–2006) keramikumművész, Turányi Sándor (1957–2011) restaurátor-, tűzzománcművész, Vass Kálmán Pál (KOLO) (1956–2014) fotóművész, Vertel József (1922–1993) grafikus, bélyegtervező, Végvári I. János (1927–1994) festő-, grafikusművész, Vigovszky István (1930–2010) fotográfus, Wieszt József (1951–2007) grafikus, festőművész.

A Céh bemutatkozó kiállításának meghívója

